

**ВСЕУКРАЇНСЬКА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
«ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ»**

з нагоди Міжнародного дня прав людини

16 грудня 2020 року

Київ-2021

Видавництво Європейського університету

УДК 342.7:616-036.21(082)
З-38

Організатори:

- Європейський університет;
- Координаційна рада молодих юристів України;
- Юридичний факультет Національного авіаційного університету;
- Інститут політико-правових та релігійних досліджень.

Дата: 16 грудня 2020 року

Організаційний комітет:

Євген КОТОРОБАЙ – голова Ради молодих юристів України;
Максим ТИМОШЕНКО – проректор з юридичних питань та міжнародних зв'язків Європейського університету;
Ірина ОНІЩЕНКО – проректор з наукової роботи Європейського університету;
Ірина СОПЛІКО – декан Юридичного факультету Національного авіаційного університету;
Олександр ГЕРАСИМЕНКО – президент Інституту політико-правових та релігійних досліджень.

ISBN 978-966-301-258-2

Захист прав людини в умовах пандемії: Матеріали всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 16 грудня 2020 р., К.: Вид-во Європейського університету, 2020. – 98 с.

Збірник містить матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Захист прав людини в умовах пандемії», що відбулася 16 грудня 2020 р.

Матеріали друкуються за редакцією авторів

© Європейський університет, 2021
© Колектив авторів, 2021
© Рада молодих юристів України, 2021

Нітченко А. Г., Карповець В. С. Обмеження права свободи пересування громадян під час пандемії	69
Поліщук Т. Р. Захист прав працівника при звільненні в умовах пандемії	71
Пузня Р. С. Земельна реформа в умовах пандемії: перспективи та можливі наслідки	73
Романцова С. В. Проходження програми для кривдників, які вчинили домашнє насильство: основні проблеми	75
Слепко Б. В. Порушення кримінального законодавства в умовах пандемії COVID-19	77
Савченко О. О. Обмеження прав людини під час пандемії	79
Ткачук С. Р., Макеєва О. М. Права здобувачів освіти під час пандемії	81
Філіпченко К. Ш. Рішення Європейського суду з прав людини як джерело фінансового права	83
Шевченко М. С. Деякі аспекти реалізації права на одержання інклюзивної освіти в умовах пандемії	85
Шукалович Б. В. Участь прокурора у справах про банкрутство	87
Щербанюк О. В. Конституційний контроль відповідності основному закону обмежень прав людини під час карантину	89
Юринець Ю. Л., Белкін Л. М. Захист прав осіб на доступ до суду в умовах пандемії	92
Юферова К. Є. Неправомірне втручання держави у права людей під час карантину. Захист прав дітей	94
Яківчук Ж. В. Верховенство права та права людини в умовах пандемії	95

Євген Станіславович Которобай
Голова Ради молодих юристів України

**Шановні учасники
Всеукраїнської науково-практичної конференції!**

Від імені Ради щиро вітаю всіх співorganizatorів (Інститут політико-правових та релігійних досліджень, Європейський університет та юридичний факультет Національного авіаційного університету) та учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Захист прав людини в умовах пандемії», що організована з нагоди Міжнародного дня прав людини.

Метою Всеукраїнської науково-практичної конференції є об'єднання зусиль наукової спільноти, інших заінтересованих осіб у пошуку ефективного з огляду на практичну реалізацію механізму захисту в Україні прав і свобод людини в умовах обмежень зумовлених пандемією, визначення демократичних цінностей та прав людини у національному й міжнародному вимірі та ін.

10 грудня, в Україні і в усьому світі відзначається Міжнародний день прав людини. Цього дня 1948 року Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй ухвалила Загальну декларацію прав людини – перший міжнародний документ, який засвідчив рівність усіх людей.

До поняття «Права людини» людство прийшло не відразу. Вперше про права особистості заговорили французькі просвітителі Вольтер і Жан Жак Руссо. Пройшло ще майже два сторіччя, перш ніж людство прийшло до визначення і прийняття загального акту з прав людини.

У Декларації заявлено, що всі люди мають рівні права, які не залежать від їх особових відмінностей і від різниці в політичних системах їх країн. Декларація не носить обов'язкового характеру. В основу документа були покладені всі напрацювання людської думки, які були на той момент у пріоритеті. Це був перший досвід колективної розробки універсального документа з прав людини.

Більшість країн світу включають основні положення Декларації в своє базове законодавство і конституції. Її принципи лежать в основі багатьох пактів, конвенцій і договорів з прав людини.

Честь, гідність і свобода – найвищі цінності для всіх українців. І ми неодноразово це доводили. Наша національна єдність і вміння йти до перемоги без вагань об'єднують нас навколо головної мети – утвердження прав людини як найвищої цінності в державі.

Пандемія у світі підняла багато питань пов'язаних з порушенням прав людини, тому тема нашої конференції є дуже актуальною і для української юридичної спільноти.

Вирішити більшість важливих і складних питань можна лише спільними зусиллями представників вітчизняних наукових шкіл та юристів практиків у співпраці з нашими зарубіжними колегами.

Бажаю плідної дискусії, конструктивного діалогу, нових вагомих здобутків. Сподіваюсь, що Ви отримаєте професійне задоволення від результатів роботи Конференції.

*Щербанюк Оксана Володимирівна,
доктор юридичних наук, доцент,
завідувачка кафедри процесуального права
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*

КОНСТИТУЦІЙНИЙ КОНТРОЛЬ ВІДПОВІДНОСТІ ОСНОВНОМУ ЗАКОНУ ОБМЕЖЕНЬ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС КАРАНТИНУ

Зміст ліберальних прав і свобод найтісніше пов'язаний з принципом верховенства права, суттю якого насамперед є пріоритет прав і свобод людини і громадянина. В сфері прав людини діяльність Конституційного Суду полягає у визначенні правомірності втручання держави в приватну сферу людини. Саме за цим критерієм здійснюється перевірка нормативно-правових актів на предмет відповідності їх Конституції України та на предмет втручання держави в сферу свободи особи. При цьому критерієм правомірності є саме положення Конституції України, які повинні бути належно конкретизовані в законодавстві.

Державне втручання щодо прав і свобод людини, яке стосується не окремих індивідів, а переважної більшості суспільства, не може бути здійснено державою без запровадження особливого правового режиму, передбаченого Конституцією України. Практично всі європейські держави в останні місяці задіяли відповідні особливі конституційні режими. Не слід вважати, що «нічого серйозного» не відбувається у сфері захисту прав людини. Якщо вже права і свободи людини мають бути обмежені з метою захисту суспільства від загрози наслідків пандемії, то це слід робити відкрито, демократично і правовим шляхом, як того вимагає Конституція України – через ухвалення рішень органами державної влади, яких обрав народ України, а не шляхом непрозорого розмивання відповідальності за ухвалені рішення. Навіть в умовах надзвичайних обставин народ залишається не тільки «єдиним джерелом влади», але й «носієм суверенітету», суб'єктом, який здійснює цю владу (частина друга статті 5 Конституції України)», – зазначив він. Верховна Рада України не передала повноваження щодо ухвалення акта з питання обмеження здійснення конституційних прав і свобод людини будь-якому іншому органу державної влади.

Пандемія Covid-19 продемонструвала вразливість сучасних суспільств до вірусних інфекцій та їх потенціал до зриву. Пандемія коронавірусної хвороби (COVID-19) створила надзвичайні проблеми для влади всіх держав-членів Ради Європи. Їм потрібно ефективно реагувати на цю кризу, гарантуючи, що заходи, які вони вживають, не підривають загальноєвропейські цінності прав людини, демократії та верховенства права та залишаються пропорційними.

Передусім визнаємо, що уряди стикаються зі складними викликами, намагаючись захистити своє населення від загрози, спричиненої коронавірусом COVID-19. Також зрозумілим є той факт, що звичайне функціонування суспільства не може підтримуватися – особливо з огляду на головний превентивний захід, необхідний для боротьби з вірусом, а саме карантин. Крім

того, визнаним є те, що вжиті заходи неминуче посягають на права і свободи, які є невід'ємною і необхідною частиною демократичного суспільства, що керується верховенством права.

Так, в рішенні по COVID-19 обмеженням Конституційного суду Словенії вказується, що уряд запровадив ряд заборон на пересування і масові зібрання. Зокрема, було заборонено виходити за межі території муніципалітету постійного чи тимчасового місця проживання. Під час розгляду справи оскаржувана постанова втратила чинність, але Конституційний Суд вирішив продовжити розгляд справи, так як він раніше не розглядав справи такого роду і важливо було встановити прецедентне рішення зважаючи на можливість запровадження урядом аналогічних обмежень в майбутньому. Конституційний Суд визнав обмеження конституційними. Суд зазначає, що запроваджуючи обмеження уряд переслідував легітимну мету – захист здоров'я і життя людини. Переслідуючи таку легітимну мету держава виконувала свій позитивний обов'язок щодо захисту життя людини, який витікає безпосередньо із ряду норм Конституції.

В питанні пропорційності Суд враховує, що уряд зіткнувся із великою невизначеністю, адже на час початку поширення вірусу не було наукових і медичних досліджень COVID-19. Суд зауважує, що навіть в таких умовах дії уряду повинні бути засновані на обставинах і прогнозах, які піддаються перевірці і оцінці, проте в цьому питанні у уряду є досить широка свобода розсуду.

Конституційний Суд дійшов висновку, що заборона покидати територію муніципалітету є підходящою мірою, яка досягає поставлену ціль, оскільки є достатні підстави вважати, що це могло уповільнити поширення вірусу за рахунок скорочення кількості фізичних контактів осіб, які проживають на різній території. Суд враховує, що прийняття інших мір (закриття шкіл, зупинка громадського транспорту) самі по собі не дозволяли оцінити можливість досягнення легітимної мети і попередження колапсу системи охорони здоров'я. В той же час Суд зауважує, що чим довше триває в часі обмеження, тим більш агресивно воно втручається в права. Тому вимагається регулярний аналіз і коригування обмежувальних заходів на майбутнє. Хоча оспорювана постанова під час її прийняття не передбачала конкретних часових рамок дії обмежень, проте по факту вона діяла порівняно недовго, а отже пропорційність не порушена.

Конституційний суд Болгарії оголосив відстеження телефонів людей, які не дотримуються обов'язкового карантину, таким, що суперечить Конституції. Постанова опублікована на сайті суду. Контроль через мобільні телефони ввели в квітні цього року, прийнявши поправки до закону «Про електронні комунікації». У тексті поправок передбачається, що дані користувачів мобільних телефонів повинні зберігатися шість місяців для «примусового виконання обов'язкової ізоляції і лікування осіб за Законом про здоров'я, які відмовляються або не виконують». Доступ до них було дано кільком дирекціям МВС, які могли отримувати інформацію негайно і повідомляти суд. Скарга надійшла до Конституційного суду від депутатів «БСП за Болгарію» за мотивами того, що

зміни, які продовжать діяти і після введеного 13 березня надзвичайного стану через пандемію коронавірусу, широко відкривають двері для зловживань і можливості масового відстеження великої кількості людей.

7 травня 2020 р. Конституційний суд Румунії постановив, що указ президента про запровадження в Румунії надзвичайного стану є неконституційним і виходить за рамки правових повноважень глави держави. Конституційний суд встановив, що указ про запровадження надзвичайного стану по. 34/2020, що вносить зміни та доповнює указ по. 1/1999 є в цілому неконституційним.

Суд аргументував, що за принципом розподілу повноважень, парламент визначає правові рамки надзвичайного стану, тоді як президент отримує повноваження запроваджувати його та контролювати виконання.

Президент своїм указом може встановити надзвичайний стан, окресливши надзвичайні заходи, яких необхідно вжити, та визначаючи, які фундаментальні права і свободи буде обмежено, але виключно в рамках законодавства про надзвичайний стан, яке існує на момент прийняття такого указу.

У даному випадку президент, діючи у межах своїх законних повноважень, окреслив, які права та свободи громадян обмежуються.

Водночас, низка інших заходів, як прямі закупівлі товарів держорганами, відсторонення з посад деяких держслужбовців, призупинення усіх цивільних та кримінальних справ і низка інших, виходять за межі законодавства про надзвичайний стан, яке було чинним на момент запровадження надзвичайного стану.

Суд вважає, що президентський указ мав би пройти парламентський контроль, і парламент мав би санкціонувати перевищення президентом визначених законом повноважень. Також суд визнав неконституційним накладання штрафів за порушення карантину. Їх з початку карантину поліція виписала понад 300 тисяч, на загальну суму понад 120 мільйонів євро.

Отже, під час надзвичайного стану обмеження прав і свобод в інтересах суспільства допускається, – але обов'язково має перебувати під жорстким конституційним контролем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Constitutional Court Decision No. U-I-83/20, dated 27 August 2020 Official Gazette, No. 58/2020 and Official Gazette RS, No. 128/2020 | 27.08.2020 <https://www.us-rs.si/decision/?lang=en&id=115159>

2. Decizia Curții Constituționale a României nr. 152 din 6 mai 2020 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 9, art. 14 lit. c¹)-f) și ale art. 28 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 1/1999 privind regimul stării de asediu și regimul stării de urgență și a ordonanței de urgență, în ansamblul său, precum și a Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 34/2020 pentru modificarea și completarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 1/1999 privind regimul stării de asediu și regimul stării de urgență, în ansamblul său. URL: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/225555>

*Юринець Юлія Леонідівна,
професор кафедри конституційного і адміністративного права НАУ
Белкін Леонід Михайлович,
адвокат*

ЗАХИСТ ПРАВ ОСІБ НА ДОСТУП ДО СУДУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Відповідно до статті 55 Конституції України, права і свободи людини і громадянина захищаються судом. За змістом статті 64 Конституції України, право на суд не може бути обмежено навіть в особливі періоди. Разом із тим, повинні бути запроваджені розумні запобіжники того, щоб участь у судових засіданнях не сприяло поширенню вірусного захворювання. Окремі питання з цього приводу розглянуті у працях [1, 2]. У даній публікації розглянуті деякі питання практичної реалізації права на суд в Україні в умовах пандемії.

Врегулюванню цих питань був первісно присвячений Закон України від 30.03.2020 р. № 540-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)». Зокрема, цим Законом визначено, що під час дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), зупиняються практично усі процесуальні строки, зокрема, строки щодо апеляційного оскарження, касаційного оскарження, подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами. Строк, який встановлює суд у своєму рішенні, не може бути меншим, ніж строк дії карантину, пов'язаного із запобіганням поширенню коронавірусної хвороби.

Ці нібито щадні норми фактично паралізували ефективність правосуддя, оскільки судові рішення практично не набирали чинності, бо особи, проти яких приймалося рішення судів першої інстанції, не подавали апеляційні скарги. Справи доходили до того, що апеляційні скарги вимушені були подавати особи, на користь яких приймалося рішення.

Аналогічно відкладання строків подання відзиву на позов призводило до того, що відповідач просто не подавав таких відзивів, що унеможливлювало перехід до розгляду справи по суті і заохочувало очевидні зловживання процесуальними правами, коли відповідні учасники провадження уникали подачу необхідних процесуальних документів. Наприклад, Публічне акціонерне товариство «Центренерго» (місто Київ) від березня до липня 2020 року не з'являлося у Господарський суд міста Києва і не подавало процесуальних документів, що перешкоджало розгляду справи.

На даний момент ці норми у процесуальних кодексах скасовані.

Законом України від 18.06.2020 р. № 731-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо перебігу процесуальних строків під час дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» вказані вище правила замінені